

LAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 8/2000 vp

Hallituksen esitys laeiksi sotilasoikeudenkäyntilain, yleisistä syyttäjistä annetun lain 9 §:n ja sotilaskurinpitolain muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 7 päivänä syyskuuta 2000 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laeiksi sotilasoikeudenkäyntilain, yleisistä syyttäjistä annetun lain 9 §:n ja sotilaskurinpitolain muuttamisesta (HE 100/2000 vp).

Lausunto

Eduskunnan päätöksen mukaisesti puolustusvaliokunta on antanut asiasta lausunnon (PuVL 6/2000 vp), joka on otettu tämän mietinnön liitteeksi.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöneuvos Jukka Lindstedt, oikeusministeriö
- esittelijäneuvos Raino Marttunen, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- vanhempi hallitussihteeri Seppo Kipinoinen, puolustusministeriö
- apulaisvaltakunnansyyttäjä Martti Jaatinen, Valtakunnansyyttäjänvirasto
- eversti Olli-Matti Multamäki, Pääesikunta
- sotilaslakimies Juha Lindberg, Läntisen maanpuolustusalueen esikunta.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi sotilasoikeudenkäyntilakia siten, että syyttäjän tehtävät sotilasoikeudenkäyntiasioissa siirrettäisiin sotilaslakimiehiltä yleisille syyttäjille eli valtakunnansyyttäjän tähän tehtävään määräämille kihlakunnansyyttäjille.

Sotilaskurinpitolakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että syyttäjä voisi omasta aloitteestaan kurinpitoesimiehen tapaan määrätä esitutkinnan toimitettavaksi sotilasoikeudenkäyntiasiassa. Lisäksi syyttäjä voisi omasta aloittees-

taan ottaa tutkintaan määräämänsä asian syyteharkintaansa. Nykyisin nämä asiat tulevat syyteharkintaan lähes poikkeuksetta joukko-osaston komentajan toimittamina.

Muilta osin ehdotukset sisältävät lähinnä edellä selostetuista muutoksista johtuvia vähämerkityksellisiä, teknisluonteisia muutoksia.

Lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan noin puolen vuoden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Esitys on johdonmukainen jatko vuonna 1984 toteutetulle sotilas oikeudenhoidon sekä vuosina 1996 ja 1997 voimaan saatetuille syyttäjälaitosta koskeville uudistuksille. Valiokunta puoltaa lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Syyttäjäjärjestelmän uudistaminen

Sotilas oikeudenhoidolla on eräitä sotilaallisista seikoista johtuvia erityispiirteitä, jotka ilmenevät myös rikoslain sotilas rikoksia koskevan 45 luvun rangaistussäännöksistä. Syyttäjän tehtävien siirtäminen päätoimisille syyttäjille lisää prosessi- ja rikosoikeuden asiantuntemusta sotilas rikosasioissa. Sotilas rikosten erityispiirteet edellyttävät kuitenkin syyttäjäksi määrättävien kihlakunnansyyttäjien kouluttamista Valtakunnansyyttäjänviraston ja puolustuslaitoksen yhteistyönä.

Alustavan arvion mukaan sotilas rikosasoiden syyttäjätehtävät jakautuisivat noin 25 kihlakunnansyyttäjälle. Uudistuksen arvioidaan lisäävän yleisten syyttäjien työmäärää noin kolmella henkilötyövuodella. Syyttäjälaitoksen kannalta lisäys ei ole erityisen merkittävä. Syyttäjien työmäärä on kuitenkin viime vuosina lisääntynyt rikosoikeudenkäyntisäännösten muutosten johdosta ja aiheuttanut voimavarojen niukkuutta. Työmäärän lisäys on tämän vuoksi otettava huomioon syyttäjälaitoksen voimavarojen mitoituksessa. Tällöin on lisäksi huomioitava koulutustarpeet ja syyttäjän lakiin perustuva velvollisuus käsitellä sotilas oikeudenkäyntiasiat kiireellisinä.

Sotilas rikosten esitutkinta

Sotilas rikosten esitutkinnan suorittamisesta säädetään sotilaskurinpitolaissa (331/1983) ja poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annetussa laissa (1251/1995). Sotilas rikosten esitutkinnasta huolehtii puolustusvoimat. Tar-

vittaessa tutkinta suoritetaan yhteistyössä poliisin kanssa. Puolustusvoimien suorittaman esitutkinnan taso on ollut vaihteleva. Esitutkintajärjestelmää ei kuitenkaan ehdoteta tässä yhteydessä muutettavaksi, koska se olisi edellyttänyt tätä esitystä laajempaa selvitystyötä.

Ehdotetuilla muutoksilla on kuitenkin todennäköisesti esitutkinnan tasoa kohentava vaikutus, koska syyttäjätehtävien siirtäminen yleisille syyttäjille antaa sotilas lakimiehille aikaisempaa paremmat mahdollisuudet huolehtia siitä, että esitutkinta suoritetaan asianmukaisesti. Yleisillä syyttäjillä on myös paremmat valmiudet puuttua huonoon esitutkintaan.

Esitutkinnan tasoon liittyvät epäkohdat todestaan hallituksen esityksen perusteluissa. Samaa asiaan eduskunnan oikeusasiamies on myös usein puuttunut. Tämän vuoksi valiokunta pitää välttämättömänä, että sotilas rikosten esitutkinnan tasoa seurataan ja ryhdytään tarvittaessa ripeästi toimenpiteisiin esitutkinnan uudelleen järjestämiseksi.

Sotilas oikeudenkäyntiasioiden tuomioistuin käsittely

Sotilas oikeudenkäyntiasiat käsitellään yleisissä tuomioistuimissa rikosasioiden käsittelyjärjestyksessä. Asioiden käsittely on lainsäädännöllisesti keskitetty 20 käräjäoikeuteen ja muutoksenhaku Helsingin hovioikeuteen. Käräjäoikeus käsittelee sotilas oikeudenkäyntiasiat erityiskokoonpanossa, johon kuuluu ammattituomari ja tavallisesti kaksi sotilas jäsentä.

Sekä esityksen yleisperusteluissa että valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on käsitelty sotilas oikeudenkäyntimenettelyn suhdetta kansainvälisten sopimusten ihmisoikeus määräyksiin ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytäntöön sekä perustuslain 21 §:n säännöksiin. Esitetyt näkökohdat puoltavat valiokunnan mielestä sitä, että sotilas oikeudenkäyntiasioita käsittelevän tuomioistuimen nykyisen kokoonpanon asianmukaisuus arvioidaan uudelleen ottaen huomioon edellä mainitut säännökset ja oikeuskäytäntö.

Yksityiskohtaiset perustelut

3. Laki sotilaskurinpitolain muuttamisesta

19 §. Pykälässä säädetään pidättämiseen oikeutetuista virkamiehistä. Puolustusvaliokunta on lausunnossaan esittänyt pykälän 3 kohdan sanamuodon täsmentämistä. Tämän mukaisesti lakivaliokunta ehdottaa, että kohdassa mainitaan pidättämisestä päättävänä virkamiehenä pääesikunnan tutkintaosaston päällikkö. Ehdotettu kirjoittamistapa vastaa poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annetun lain terminologiaa, eikä merkitse asiallista muutosta nykytilaan tai lakiehdotukseen.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että 1. ja 2. lakiehdotus hyväksytään muuttamattomina ja

että 3. lakiehdotus hyväksytään muutoin hallituksen esityksen mukaisena paitsi 19 § muutettuna seuraavasti:

19 §

Pidättämis päätöksen saa tehdä:

- 1) asianomaisen perusyksikön päällikkö ja häntä ylempi kurinpitoesimies;
- 2) varuskunnan päällikkö ja komendantti;
- 3) pääesikunnan *tutkintaosaston* päällikkö (*poist.*);
- 4) sotilaspoliisitehtävissä toimiva upseeri;
- 5) sotilaslakimies; sekä
- 6) virallinen syyttäjä.

Helsingissä 19 päivänä lokakuuta 2000

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Henrik Lax /r
vpj. Matti Vähänäkki /sd
jäs. Sulo Aittoniemi /alk
Leena-Kaisa Harkimo /kok
Jyri Häkämies /kok
Erkki Kanerva /sd
Toimi Kankaanniemi /skl
Annika Lapintie /vas

Paula Lehtomäki /kesk
Kari Myllyniemi /kesk
Kirsi Ojansuu /vihr
Veijo Puhjo /vas
Tero Rönni /sd
Lasse Virén /kok
Harry Wallin /sd.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Timo Tuovinen.